

KRIZA MEĐUNARODNOG LIBERALNOG PORETKA I PERMANENTNI HEGEMONSKI RAT

Josip Pandžić*

UDK: 321.7
321.01
329.12
1:32

Pregledni rad

Primljeno: 12. XI. 2014.

Prihvaćeno: 9. I. 2015.

SAŽETAK

Opće razlikovanje i praktično pomirenje realističke i liberalističke tradicije unutar teorije međunarodnih odnosa predstavlja početnu točku holističke analize sukoba i suradnje u svijetu. Liberalna politička doktrina je normativno utemeljenje liberalnih demokracija, odnosno političkih režima najvećeg stupnja učinkovitosti vladavine utemeljene na individualnim slobodama i društvenoj pravednosti. U djelima klasika liberalizma vidljiva je kompatibilnost nacionalnih i međunarodnih imperativa te doktrine o čemu svjedoči projekt uspostave liberalnog međunarodnog poretka čiju su izgradnju u svakom povijesnom obliku definirali naponi određene hegemonске sile – Velike Britanije u 19. i SAD-a u 20. stoljeću. Kriza učinkovitosti „liberalnog levijatana“ pod vodstvom SAD-a, nastupivši u prvoj polovici 1970-ih, radikalizirana je na početku 21. stoljeća djelovanjem raznih „antiliberalnih“ čimbenika. Odgovor na krizu u prošlosti, u principu, uvijek je bio obilježen hegemonским ratom za nasljeđe, ali su se realistička „ratnička politika“ i „usvajanje poganskog etosa državištva“ ustalili kao najnoviji odgovori izazovima te posljedično podrazumijevaju imperijalnu preobrazbu liberalnog hegemona (SAD) u doba unipolarnosti. Permanentni hegemonski rat vizija je budućnosti međunarodnog političkog poretka u odsutnosti konkurentne velesile i sredstvo održavanja hegemonije SAD-a.

Ključne riječi: liberalizam, realizam, međunarodni odnosi, liberalni levijatan, hegemonija, ratnička politika, permanentni hegemonski rat.

UVOD

Problematizacija trenutačne krize međunarodnog liberalnog poretka nije novost u javnom i akademskom diskursu diljem svijeta. Poredak koji je učinkovito pomirio naizgled nepomirljive interese država različitih unutarnjih političko-ekonomskih ustrojstava u povijesti se javlja u dvije varijante pod patronatom određene velesile:

* Josip Pandžić (josippandzic@yahoo.com.hr) je magistar sociologije, zaposlen kao znanstveni novak na Katedri za socijalnu politiku pri Pravnom fakultetu u Zagrebu.

liberalno-imperijalna (Velika Britanija u 19. stoljeću) i liberalno-hegemonska (SAD u 20. i na početku 21. stoljeća). Moć britanskog carstva u 19. stoljeću temeljila se na kolonijalnoj dominaciji prekomorskih teritorija diljem svijeta, ali je svoju prednost dugovala i nadmoćnoj industriji, tržištima kapitala, dobara i usluga te promicanju liberalnih normi poput slobodne trgovine i vladavine prava. Tijekom II. svjetskog rata, SAD je započeo izgradnju vlastite varijante međunarodnog poretka u kojem hegemonizam nije uključivao surove imperijalne karakteristike britanskog prethodnika. Ekonomski obujam, znanstveno i tehnološko vodstvo, geografska lokacija, vojne snage i savezi, univerzalistička kultura i liberalni međunarodni režimi neke su od temeljnih karakteristika američkog vodstva u novonastalom međunarodnom liberalnom poretku. Uvelike oblikovan hladnoratovskim bipolarizmom, američki hegemonijski projekt najveći procvat dostiže krahom komunističkog bloka pod vodstvom SSSR-a, a time i globalnim širenjem tržišnih ekonomija te drastičnim porastom broja liberalnih demokracija 1990-ih. Vanjska politika SAD-a u tom je razdoblju bila trijumfalistički usredotočena na humanitarni intervencionizam, dok su vojne intervencije bile rijetkost s predznakom antikomunističke prošlosti. Teroristički napadi na SAD 11. rujna 2001. i odgovor republikanske administracije u obliku „rata protiv terora“ nisu potaknuli raspravu isključivo u smjeru ponovnog vrednovanja nacionalne sigurnosti SAD-a, već i američkog vodstva u svijetu, a time i međunarodnog liberalnog poretka. Popularnost riječi „kriza“ za opis američke gospodarske, financijske i političke situacije uobičajena je i datira od početka 1970-ih. Obilježavanjem nacionalne (američke) i međunarodne (liberalni poredak) sigurnosti kao najnovijih žarišta krize na početku 21. stoljeća, ugroženi hegemon uvučen je u višedimenzionalni sukob neograničenog trajanja. Postoje četiri cilja ovog rada: (1) predstavljanje objedinjene perspektive realizma i liberalizma – najpoznatijih filozofijsko-znanstvenih tradicija objašnjenja naravi međunarodnih odnosa – u svrhu holističke analize liberalnog međunarodnog poretka pod hegemonskim vodstvom SAD-a u 20. stoljeću; (2) analiza specifičnosti i povijesne putanje spomenutog poretka korištenjem relevantne literature iz područja teorije međunarodnih odnosa; (3) rekapitulacija imperijalne preobrazbe američke vanjske politike u suočavanju s vojno-sigurnosnim izazovima i prijetnjama hegemonskom vodstvu, a posljedično i liberalnom međunarodnom poretku; (4) predlaganje i objašnjenje nove sintagme, permanentnog hegemonskog rata, u svrhu točnijeg opisa perioda obilježenog naporima hegemonске sile pri pokušajima prevencije krize vlastite vladavine.

KLASIČNI IZVORI TEORIJE MEĐUNARODNIH ODNOSA

Teorija međunarodnih odnosa predstavlja analitički okvir ovog rada, a bazično razlikuje dvije tradicije: realizam i liberalizam.¹ Premda je za društvene znanstvenike danas neupitna komplementarnost tih tradicija, isto se ne može reći za njihov povijesni

¹ U ovom prikazu potrebno je ograničavanje na ove dvije tradicije u svrhu jasnije analize liberalnoga međunarodnog poretka te bi problematizacija zasebnih tradicija, poput engleske škole (Popović 2012), konstruktivizma (Wendt 1992) ili (neo)marksističke „međunarodne

razvoj. Realističku tradiciju klasika (Hobbes 1998; Machiavelli 2008), neoklasika (Carr 2001; Morgenthau i Thompson 1992) i neorealista (Waltz 1979; 2001; Marsheimer 2006) obilježava problematizacija djelotvornog ostvarenja nacionalne sigurnosti. Hobbesova (2008: 84) metafora „rata svih protiv svih“, primijenjena na međunarodni sustav, potaknula je realiste na korištenje izraza „međunarodna anarhija“ za opis stanja među državama; države su glavni akteri u međunarodnim odnosima, ne postoji globalni levijatan koji garantira zaštitu jedne države od druge u njezinom okruženju, a međudržavna sigurnosna konkurencija je svakodnevica u kojoj postoji vječna mogućnost eskalacije nasilja. Ravnoteža moći osigurava se multipolarnim i bipolarnim podjelama te savezništvima na sceni svjetskog sustava suverenih država. Realisti smatraju moralno neodgovornim i samodestruktivnim poistovjećivanje privatnog morala i vanjske politike države jer je uspostava međunarodne sigurnosti nemoguća zbog perenijalne cikličke smjene razdoblja mira i rata, odnosno ravnoteže i neravnoteže moći kroz povijest.²

Liberalizam³, kao konkurentna tradicija realizma, također ima uporište u djelima klasika koji se teorijskim eklekticizmom mogu podijeliti na slijedeći način (Doyle 1983a; 1983b; 1986):

(1) *Trgovinski* – ratovanje i teritorijalna ekspanzija u obliku okupacije ili aneksije predmoderni su principi nespojivi s „duhom trgovine“ i kozmopolitizmom (Kant 2001: 456). Razvoj slobodne trgovine i globalna podjela rada, a time i intenzifikacija nepolitičkih (društvenih) veza u obliku formacije slobodnotržišne ekonomije, djeluju u smjeru eliminacije međunarodnih sukoba, ratovanja i svih oblika animoziteta povezanih sa „strastima“, iracionalnim (destruktivnim) ponašanjem zbog materijalne isplativosti racionalnog djelovanja, odnosno kompetitivnog ostvarivanja „interesa“ (Hirschman 1991).

(2) *Prirodnopravni* – Locke (2013) međudržavne odnose promatra kao odnose između pojedinaca koji posjeduju pravo na „život, slobodu i vlasništvo“, pa se u tom slučaju prava države odnose na suverenost, političku neovisnost i teritorijalnu cjelovitost.

(3) *Republikanski* – Kantov spis *Prema vječnom miru* (2001: 435–475) izvorište je moralne teleologije ostvarenja međunarodne vladavine prava i mira. Republi-

političke ekonomije“ (Jackson i Sørensen 2013: 159–208), mogla biti krajnje digresivna.

² Prijepori oko definicije moći bezbrojni su u društvenim znanostima, no najpraktičnija je ona sociološka koja označava „svaki stupanj vjerojatnosti da se nametne svoja volja u jednom društvenom odnosu usprkos otporu, bez obzira na čemu počiva ova vjerojatnost“ (Weber 1964: 253). Izvore vjerojatnosti o kojoj Weber govori za potrebe ovog rada potrebno je minimalno analitički ograničiti na dva tipa: (1) *tvrdi* – vojni i/ili ekonomski i (2) *meki*. Tvrdi podrazumijevaju podjednako poticaje („mrkve“) i prijetnje („batine“), a aplikacija tvrde moći je direktnog oblika. Mekani označavaju kulturološku privlačnost i ideološku poželjnost, a mekana je moć difuzna i djeluje u većini slučajeva indirektno. Vidi: Nye, 2007, str. 60–64.

³ Liberalizam se, kao jedna od tri klasične novovjekovne političke doktrine (uz konzervativizam i socijalizam), formirao u različitim oblicima i povijesnim konfiguracijama ali se idealnotipski bazira na slobodi pojedinca, državno uspostavljenoj vladavini prava s naglaskom na individualna (građanska) prava, reprezentativnoj vladavini i trodiodi vlasti te tržišnoj ekonomiji. Vidi: Doyle i Recchia, 2011.

kanski ustav utemeljen na principima „slobode svih članova društva kao ljudi, (...) zavisnosti o jednom zajedničkom zakonodavstvu kao subjekata (...) i jednakosti kao građana” osnova je a) građanskog prava svih ljudi unutar države (*ius civitatis*), (b) međunarodnog prava koje regulira interakciju međunarodnih subjekata (*ius gentium*), te (c) prava svjetskog državljanstva koje „prevladava sve dok se ljudi i države u odnosu međusobnog utjecaja mogu promatrati kao subjekti univerzalne države čitavog čovječanstva” (Kant 2001: 441–473). Građani svjesni svojih interesa, prema republikanskoj viziji, bit će miroljubivi i legitimirati suverena čija politička agenda neće sadržavati komponentu upotrebe sile u vanjskopolitičkim odnosima.

SPECIFIČNOST „LIBERALNOG LEVIJATANA”

Institucionalno, trgovinsko i sigurnosno⁴ vezivanje te politička, tehnološka i ekonomska modernizacija svijeta nakon II. svjetskog rata donekle su ograničili korisnost realističke analize za objašnjenje ponašanja država u međunarodnom sustavu. Odbacivanjem utopizma,⁵ pionirski dosezi sociološkog liberalizma ali i neorealizma bitno su utjecali na dvije pozitivističke paradigme liberalizma u međunarodnim odnosima: (1) „međuzavisnosti” (Keohane i Nye 1987) i (2) institucionalizma (Axelrod i Keohane 1985; Keohane 1982; 2002), koje su za potrebe ovog rada sintetizirane pojmom *liberalni institucionalizam*.

Nepotpunost realizma isprva se očituje odmicanjem od državno-centriranih vojno-sigurnosnih problema prema društvenim, ekološkim i ekonomskim međuzavisnostima koje upućuju na iznimni trošak upotrebe vojne sile zbog „rizika od nuklearne eskalacije, otpora stanovništva u siromašnim ili slabim državama, nesigurnih i moguće negativnih efekata na postizanje ekonomskih ciljeva i javnog mnijenja unutar država suprotstavljenog ljudskim gubicima povodom upotrebe sile” (Keohane i Nye 1987: 727). Liberalni institucionalizam ne isključuje prvenstvo nacionalnih država u anarhičnom svjetskom poretku već naglašava (asimetričnu) apsolutnu korist međusobno povezanih aktera (državnih i nedržavnih) zbog institucionaliziranog rješavanja zajedničkih problema. Realističku viziju međunarodnih odnosa kao odnosa između njihovih vladara i/ili elita, zamjenjuje činjenica da državni

⁴ Prve neutopijske kritike realizma poslije II. svjetskog rata dolaze u obliku paradigme *sociološkog liberalizma*. Sociološki liberalizam počiva na promicanju važnosti znanstvenog istraživanja transnacionalnih odnosa – odnosa među ljudima, grupama i organizacijama – što u konačnici podrazumijeva istraživanje odnosa među *društvima* nasuprot nacionalnim državama unutar vestfalskog poretka država. Pluralizam grupa i interesa pogoduje stvaranju tzv. „sigurnosne zajednice” bazirane na integraciji društava kroz „uvećanu društvenu komunikaciju, veću mobilnost osoba, snažnije ekonomske veze i širi doseg obostranih ljudskih transakcija” (Jackson i Sørensen 2013: 103) i osjećaju zajedništva proisteklom iz prihvaćanja norme mirnog rješavanja aktualnih i potencijalnih sukoba. EU je jedan od najpoznatijih primjera sigurnosne zajednice. Vidi: Deutsch *et al.*, 2003.

⁵ Carr (2001: 191–209) je liberalizam američkog predsjednika Wilsona i osnivanje **multilateralne** diplomatske institucije – Lige naroda – proglasio „utopijskim” zbog neuspješnosti prevencije međunarodnih sukoba.

činioci mnogih razina vlasti i uprave djeluju transnacionalno, a pojedinci i grupe iz raznih zemalja nesmetano surađuju s ciljem pribavljanja materijalne dobiti i prestiža. Pokazatelj održivog, kooperativnog, otvorenog i isplativog međunarodnog poretka uspostava je međunarodnih režima odnosno „institucija utemeljenih na pravilima koje ograničavaju legalnu slobodu djelovanja njihovih članova“ (Keohane 2002: 3). Formalne organizacije u većini slučajeva oblikuju režime koji vode interakciju između državnih i nedržavnih aktera; primjerice, međunarodni monetarni režim strukturira djelovanje Međunarodnog monetarnog fonda (MMF). Međuzavisnost se tako može promatrati kao termin-preteča globalizacijskih procesa. Isplativa interakcija osigurava se uspostavom međunarodnih režima (institucija) koji služe pri rješavanju problema nesigurnosti suradnje i „tržišnih neuspjeha“ kao posljedica „nesavršenih tržišta“ (Przeworski 2003: 28–46), odnosno mogu „olakšati dogovor ako pruže okvire za uspostavu pravne obveze (i u slučaju da isti nisu savršeni), poboljšati količinu i kvalitetu informacija dostupnih akterima, ili sniziti transakcijske troškove, poput troškova organizacije ili dodatnog plaćanja“ (Keohane 1982: 338).⁶ Djelovanje transnacionalnih korporacija, međunarodnih nevladinih organizacija te monetarnih i finansijskih institucija skrenulo je pažnju na probleme „niske politike“, odnosno socijalna pitanja i pitanja ekonomskog blagostanja, čime unutarnja politika pojedinih država postaje *de facto* neraskidivo vezana uz vanjsku politiku i svjetske ekonomske trendove.

Ikenberryjev (2011) rad poslužiti će kao dodatak postojećoj literaturi i pri identifikaciji glavnih elemenata liberalnog međunarodnog poretka⁷ objašnjenjem njegove logike, strukture i povijesne putanje. Liberalni međunarodni poredak hibridni je slučaj organizacije odnosa među državama. Nazivajući ga „otvorenim, na pravilima baziranim poretkom“, Ikenberry (2011: 65) smatra da se konfiguracija (povijesno gledano) najuspješnijeg međunarodnog poretka bazira na eklekticizmu najutjecajnijih logika izgradnje istih: (1) ravnoteža (realizam); (2) zapovijed (imperijalizam)⁸ i (3) pristanak (liberalizam) (tablica 1).

⁶ Suradnja racionalnih aktera (država) u međunarodnom anarhičnom poretku efektivno je ostvariva poštivanjem normi koje nalažu određeno ponašanje na obostranu korist: „Međunarodni režimi ne nadomještaju reciprocitet; točnije, oni ga učvršćuju i institucionaliziraju. Režimi koji uključuju normu reciprociteta delegitimiraju odbijanje suradnje i time ga čine skupljim. Utoliko što precizno određuju značenje reciprociteta u važnom području odluka, oni olakšavaju utvrđivanje reputacije za konzistentno provođenje reciprociteta“ (Axelrod i Keohane 1985: 250).

⁷ U svrhu eliminacije prošlih i mogućih budućih terminoloških nesporazuma potrebno je navesti autorovu definiciju: „Međunarodni poredak je politička formacija u kojoj postoje dogovorena pravila i aranžmani među državama sa svrhom vođenja njihove interakcije“ (Ikenberry 2011: 36).

⁸ Za potrebe ovog rada imperijalizam se definira kao „projekcija moći od strane političkog entiteta sa svrhom teritorijalne ekspanzije te političkog i ekonomskog utjecaja onkraj svojih formalnih granica“ (Jackson i Sørensen 2013: 308).

Tablica 1. Logike poredaka

	Ravnoteža	Zapovijed	Pristanak
Izvor autoriteta	Državni suverenitet	Materijalna moć	Vladavina prava
Moralna svrha	Očuvanje autonomije	Interesi dominantnih država	Proizvodnja javnih dobara
Hijerarhija/priroda hijerarhije	Ne/velesile jednakih snaga	Da/vladari i subjekti	Ponekad/vođe i pratioci

Izvor: Ikenberry (2011: 48).

Hegemonizam je temeljna kategorija koja povezuje liberalnu, imperijalističku i realističku logiku poredaka. SAD kao liberalni levijatan podržavao je ideju dijeljenog državnog suvereniteta tijekom hladnog rata promicanjem međunarodne vladavine prava, ali uz potporu vlastitih superiornih materijalnih kapaciteta (gospodarstvenih, vojnih, demografskih, znanstveno-tehnoloških). Proizvodnja javnih dobara i očuvanje autonomije svake članice poretka isprepletano je s interesom dominantne države; od 1940-ih ekonomska integracija liberalnih demokracija odvijala se širenjem utjecaja multinacionalnih korporacija te monetarnih (MMF), razvojnih (OECD i naknadno Svjetska banka) i trgovinskih organizacija (WTO), a politička hegemonija SAD-a se osim u diplomatskom smislu razvijala i putem sigurnosno-institucionalnog vezivanja velesila i njihovih saveznika, odnosno klijenata.⁹ Liberalni hegemonijski poredak nalazi se na sredini zamišljenog kontinuuma između imperijalnog i liberalnog tipa poretka te ga obilježavaju „otvorena tržišta, međunarodne institucije, kooperativna sigur-

⁹ Prema Ikenberryju (2011: 79–117), napraviti *trade-off* između suvereniteta hegemonu i poretka baziranog na pravilima nije lagan zadatak. To je temeljno pitanje strategija vladavine uzimajući u obzir ostvarenje nacionalnih interesa kalkulacijom materijalnih i nematerijalnih troškova/koristi – (1) *vladavine kroz pravila* (iako su potencijali globalni, ponajprije je riječ o odnosu SAD-a i Europske zajednice država – 1940-ih kroz potpisivanje Atlantske povelje (1941), kojom su određeni saveznički ciljevi izgradnje poratnog svijeta, stvaranje Brettonwoodskog sustava s ciljem uređenja trgovinskih i monetarnih odnosa razvijenih država osnivanjem institucija poput MMF-a (1947), elaboracije Povelje UN-a (1945), osnivanje „sigurnosne zajednice“, odnosno NATO-a (1949), aplikacije Marshallovog plana rekonstrukcije poratne Europe (1947) i druge multilateralne sporazume/institucije), ili (2) *vladavine kroz odnose* (SAD i Japan, npr., kroz bilateralne ugovore poput onog o ukidanju stajaće vojske). Problem gotovo uvijek predstavlja tzv. „paradoks moći“; što se više vlada kroz pravila koja su univerzalno obvezujuća, veća je legitimacija, a time i moć. Vladavinom kroz odnose kratkoročno se povećava moć, ali dugoročno stagnira jer hegemon gubi političku podršku zbog korištenja (perenijalno) nepopularne vojne sile: „Legitimnost podrazumijeva da sve velike sile poštuju međunarodni poredak, u najmanju ruku u tolikoj mjeri da nijedna država neće biti nezadovoljna tim poretkom, da bi, kao što je to bilo s Njemačkom poslije Versajskog ugovora, svoje nezadovoljstvo izrazila revolucionarnom vanjskom politikom. Legitimni poredak ne isključuje sukobe, ali ograničava njihov domet. Mogući su čak i ratovi, ali oni bi bili vođeni u ime postojeće međunarodne strukture, a mir koji bi uslijedio bio bi opravdan općim uvjerenjem da je riječ o boljem izrazu ‘legitimnog’”. Diplomacija u klasičnom smislu, kao sredstvo za uklanjanje razlika putem pregovora, moguća je jedino u okviru ‘legitimnog’ međunarodnog poretka” (Kissinger 1976: 8).

nost, demokratska zajednica država, progresivna promjena, kolektivno rješavanje problema, dijeljeni suverenitet te vladavina prava" (Ikenberry 2011: 2). Inkluzivnost međunarodnog liberalnog poretka je neograničena, dok se sam poredak pokazao izuzetno izdržljivim i fleksibilnim što je uzrok njegova višedesetljetnog opstanka i odolijevanja ugrozama imperijalizma, revolucija, svjetskih ratova, ekonomskih uspona i padova, izgradnji država te neželjenih posljedica globalizacije. Najveći projekti izgradnje međunarodnog liberalnog poretka u proteklih 200 godina započinjali su nakon velikih ratova (Ikenberry 2000), odnosno nakon političko-pravne uspostave mira, stoga nije čudno da su poratnu konfiguraciju međunarodnih odnosa diktirali pobjednici/hegemoni. Prednost američkog hegemonijskog liberalnog poretka vidljiva je komparativnim vrednovanjem različitih tipova hegemonijskih poredaka (tablica 2).

Tablica 2. Vodeće države i izvori moći velesila

Period/stoljeće	Vodeća država	Temeljni izvori
16. stoljeće	Španjolska	Zlatne poluge, kolonijalna trgovina, plaćeničke vojske, dinastičke veze
17. stoljeće	Nizozemska	Trgovina, tržišta kapitala, mornarica
18. stoljeće	Francuska	Populacija, ruralna industrija, javna administracija, vojska, kultura (meka moć)
19. stoljeće	Britanija	Industrija, politička kohezija, financijska tržišta, mornarica, liberalne norme (meka moć), lokacija teritorija/otočja (lako obranjiva)
20. stoljeće	SAD	Ekonomski obujam, znanstveno i tehnološko vodstvo, lokacija, vojne snage i savezi, univerzalistička kultura i liberalni međunarodni režimi
21. stoljeće	SAD	Tehnološko vodstvo, vojni i ekonomski obujam, čvorište transnacionalnih komunikacija

Izvor: Nye (2007: 63).

Kooperativni ekvilibrij (racionalno-interesne) igre „zatvorenikove dileme“ među državama ostvaren je zagovaranjem „apsolutnih dobitaka“ unatoč asimetričnosti „relativnih dobitaka“ prilikom utilitarne nagodbe (Elster 1989: 50–97). Stvaranjem javnih (neisključivih) dobara, poput kolektivne sigurnosti, slobodne trgovine i otvorenih tržišta na teritoriju Sjeverne i Južne Amerike, Europe i većeg dijela Azije, akumulacija profita i moći SAD-a nije išla na štetu njenih saveznika, već je korist bila obostrana unatoč nejednakosti distribucije iste. Vanjskopolitički intervencionizam u svim oblicima ustalio se kao sredstvo ostvarivanja američkih interesa još od početka 19. stoljeća (Ignatieff 2006), ali je potencijal rata velesila nakon II. svjetskog

rata minimaliziran zbog međusobne suradnje liberalnih demokracija¹⁰ te efektivne ravnoteže moći među stranama u posjedu nuklearnog naoružanja. Ljudska prava, uspostava međunarodno priznatih parametara pravde, mira i ekonomskog prosperiteta osnove su doktrine „liberalnog internacionalizma“ (Ikenberry 2009), koja je od wilsonovskog propalog ideala uznapredovala do razine općeg republikanskog opravdanja „kraja povijesti“ (Fukuyama 2006), odnosno prevlasti globalizacije, demokracije i slobodnog tržišta.¹¹ Uspjeh liberalnog međunarodnog poretka tako se može sažeti sljedećim riječima: „Moć je najtrajnija i najlegitimnija kada se upotrebljava unutar sustava pravila. Pravila su najtrajnija i najlegitimnija kada izvire iz sporazumnog procesa stvaranja istih i kada ih podržava prava konfiguracija moći“ (Ikenberry 2011: xv).

IZAZOVI PORETKA I PERMANENTAN HEGEMONSKI RAT

Nakon događaja 1989. – 1991. i kraha sovjetskog modela „realnog socijalizma“, odnosno bipolarne podjele međunarodne moći, nastupila je unipolarnost nasuprot novom (očekivanom) multipolarnom poretku neviđenim koncentriranjem materijalnih kapaciteta hegemonu (Ikenberry 2002). Kao što je prethodno utvrđeno, unutar liberalnog međunarodnog poretka jedna od članica, odnosno SAD je hegemon (vođa) – o njemu ovisi stabilnost sustava jer ima neprikosnovene vojne, ekonomske i političko-diplomatske kapacitete te volju nametanja međunarodnih pravila ustanovljavanjem poretka koji služi održavanju hegemonске moći uz stvaranje javnih dobara na univerzalnu korist svih država članica poretka.¹²

¹⁰ Prema *teoriji liberalnog mira*, liberalne demokracije ne ratuju međusobno već održavaju „zasebni mir“ vođen očekivanjem rasta blagostanja ekonomskom suradnjom, a ratuju iznimno s neliberalnim režimima kojima društveni ugovor nije pravno reguliran razumski utemeljenim i moralno obvezujućim republikanskim ustavom (autokracije, teokracije te totalitarni režimi fašističke i komunističke varijante). Vidi: Doyle, 1986.

¹¹ Širok spektar filozofa, društvenih znanstvenika i novinara pokušao je u posljednjih 200 godina formulirati značenje utjecaja uspona liberalno-demokratskih kapitalističkih režima. Iako se ispočetka geografski odnosi na događanja u Europi i Sjevernoj Americi, porast broja idealno-tipski određenih i činjenično ostvarenih liberalnih demokracija proces je koji možemo nazvati političkom modernizacijom uz koju se usko veže razvitak tržišno orijentiranih ekonomskih uređenja, odnosno „velika preobrazba“ (Polanyi 1999). Njihova kombinacija predstavlja jedan od bitnih transformacijskih procesa u suvremenoj povijesti svijeta. Posljedični argument je osnova komparativnog kritičko-ideološkog vrednovanja (Pandžić 2013) poželjnosti liberalizma kao idejne osnove liberalne demokracije vezane uz političko-institucionalne standarde „dobre vladavine“ (Fukuyama 2006) i najveći porast materijalnog blagostanja u odnosu na režime-rivale (Berger 1995: 239–240).

¹² Rješavanje problema „slobodnog jahača“ u centru je pažnje hegemonске sile; najveći teret troškova održavanja javnih dobara, poput kolektivne sigurnosti zagarantirane vojno-političkim savezima, ili režima slobodne trgovine održavanog radom međunarodnih trgovinskih institucija, snosi uglavnom hegemon jer je temeljni faktor javnih dobara neisključivost, što navodi države da se kao racionalni akteri u međunarodnom poretku ponašaju sebično i uživaju plodove kolektivnog djelovanja s tendencijom što manjeg doprinosa u istom. Vidi: Olson, 2009.

Prizivanje teorije *hegemonijske stabilnosti* ključno je za skiciranje objašnjenja odgovora na pojavu brojnih i međusobno povezanih izazova američkoj hegemoniji nakon „kraja povijesti“, a posebice nakon 11. rujna 2001. (Kaplan 2003: 3–17): međunarodni terorizam, neuspjele države, porast svjetske nejednakosti, siromaštva i prenapučenosti, epidemije smrtonosnih bolesti poput AIDS-a i ebole, eskalacija etničkih, plemenskih i fundamentalističkih pokreta/organizacija te impresivni gospodarski rezultati autokratskih političkih režima korespondiraju prijetnjama vezanim poglavito uz američku tvrdu moć, a time posljedično i meku moć jer kriza učinkovitosti, odnosno autoriteta uvjetuje krizu prestiža i privlačnosti određenog hegemonu (tablica 2).¹³ Gilpinova (1981: 11–12) realistička inačica teorije hegemonijske stabilnosti, a time i međunarodne političke promjene, zasniva se na pet pretpostavki: (1) međunarodni sustav je stabilan ako nijedna država ne vjeruje u isplativost pokušaja promjene sustava; (2) država će pokušati mijenjati međunarodni sustav ako očekivana korist premašuje očekivane troškove; (3) država će željeti mijenjati međunarodni sustav kroz teritorijalnu, političku i ekonomsku ekspanziju sve dok su granični troškovi daljnje promjene jednaki ili veći od graničnih koristi; (4) jednom kad se postigne ravnoteža između troškova i koristi buduće promjene, postoji tendencija bržeg porasta ekonomskih troškova održavanja *statusa quo* od ekonomskih mogućnosti podrške istom; (5) ako se neravnoteža međunarodnog sustava ne razriješi, sustav će se promijeniti, a nova će ravnoteža biti uspostavljena, i to ona koja odražava redistribuciju moći. Razrješavanje nestabilnosti postiže se hegemonskim ratom što upućuje na novi ciklus rasta, vrhunca i propadanja u shemi vječnog povratka hegemonске svjetske vladavine.

Klasična varijanta cikličke izmjene hegemonске ravnoteže (*statusa quo*) i nereda posredstvom hegemonskog (svjetskog) rata velesila nije valjana za objašnjenje krize međunarodnog liberalnog poretka od terorističkih napada 11. rujna 2001. nadalje, već je riječ o *permanentnom hegemonskom ratu* kojeg uglavnom ne određuju djelovanja suverenih država zbog proliferacije „novih subjekata u međunarodnim odnosima“ (Bilandžić 2014). Mogućnost hegemonskog rata ništavna je, te posljedično ne može prouzročiti novi ekvilibrij, odnosno dolazak novog hegemonu na međunarodnu scenu zbog već spomenutih obilježja svijeta u doba liberalnog međunarodnog poretka: potencijala nuklearne apokalipse i velikog broja normativno (idejno) i interesno (ekonomski, politički i vojno) vezanih demokracija – liberalnih, ali i „neliberalnih“, odnosno nominalno-demokratskih poredaka koji ne posjeduju obilježja konstitucionalnog liberalizma (Zakaria 1997). Također, eventualni hegemonski izazivači SAD-a, poput NR Kine, nisu liberalno-demokratski režimi, ali su bitno kapitalistički što podrazumijeva određen stupanj ekonomske međuzavisnosti koja neće voditi direktnoj eskalaciji rata zbog zaoštavanja sukobljenih interesa. No, ključan je jedan od mnogih Gilpinovih (1981: 188) uvida, a to je da postoje

¹³ Hipotetski scenarij vrlo se lako može vizualizirati: terorističke organizacije poput Al Qaide najbolja uporišta pronalaze u neuspjelim državama poput Afganistana, Sudana i Somalije zbog nerazvijenosti političkih institucija i akutnog siromaštva, a nije zanemariva ni mogućnost da korumpirane političke i vojne elite na čelu autokratskih režima poput Irana teroristima prodaju konvencionalno i oružje za masovno uništenje.

dva načina na koji hegemonjska sila želi zaustaviti svoje propadanje: (1) *smanjenje udjela u troškovima održavanja poretka (hegemonjskog sustava)* – manje je prisutan u američkoj inačici propadanja hegemonije, ali odustajanje od međunarodnih pravila igre, odnosno odbacivanje multilateralnih sporazuma poput Protokola iz Kyota o smanjenju štetnih plinova u atmosferi, i protokola o implementaciji zabrane biološkog naoružanja, izuzeće od mjera Međunarodnog kaznenog suda te selektivnost vojnih i humanitarnih intervencija (Irak da, Ruanda ne?) dodatno su oslabili meku moć SAD-a, čije je ekscese tvrde moći međunarodna zajednica tolerirala zbog koristi od participacije u hegemonjskom liberalnom sustavu (Ikenberry 2011: 261); i/ili (2) *povećavanje kapaciteta (izvora moći)* – prethodno spomenutim izazovima, u prvom redu terorizmu, u međunarodnom sustavu hegemon puno odlučnije želi doskočiti „uvođenjem reda“ što podrazumijeva reaktivaciju „ratničke politike“ (Kaplan 2003; 2014), odnosno „smekšanog imperijalizma“ američke vanjske politike. Carska logika akumulacije tvrde i meke moći nije više ekspanzionistička u klasičnom smislu riječi, nego je tehnološki inovativna, teritorijalno mobilna i globalno prisutna.¹⁴

¹⁴ Polšek izvrsno interpretira imperijalnu logiku gurua ofenzivnog realizma Roberta D. Kaplana: „Prvo pravilo: opremi i obuci što više specijalaca koji će u jednom trenutku biti ubojice a u drugom humanitarci i diplomati. Carska vojska sve će češće trebati kameleone, operative koji će kombinirati obilježja vojnika, špijuna, diplomata, humanitarnog radnika i akademika, ljudi koji će istodobno djelovati kao vojnici, diplomati i ambasadori. Drugo, carstvo se ne treba nigdje utaboriti, premda treba imati vojne baze svugdje. Utaboriti se u samo nekoliko baza recept je za poraz. Treće pravilo: kopiraj Rimsko Carstvo – koristi strance za ostvarenje vlastitih ciljeva. Četvrto, koristi vojsku za promociju demokracije: katkada su vojne veze sa stranom zemljom (kao što znamo) sigurniji korak prema uspostavi demokracije negoli velike diplomacije. Zbog opasnosti od proširenja cijelim svijetom, uz smanjeni dotok proračunskog novca, jeftinije špijunske operacije, te trening lokalnih snaga u kombinaciji s diplomacijom bit će sve potrebni. (...) Šesto, vrati se na stara, realistična pravila igre. Što će rat biti nekonvencionalniji, sve rjeđe objavljen, sve asimetričniji, to će biti manje vremena za demokratske konzultacije s Kongresom ili s UN-om. Sankcije međunarodne zajednice s vremenom će gubiti na značaju, čak i kada će svi tvrditi suprotno. (...) Nadalje, politička, vojna i kulturna situacija varirat će od regije do regije, stoga carstvo treba razviti lokalne špijunske snage sastavljene od domaćeg stanovništva, kako bi mogao razaznati koji je dio stanovništva prijateljski, a koji pripada gerili. Nijednu misiju ne smije ugroziti diplomatska uljudnost: u suprotnom će propasti i bilo kakva mogućnost diplomatskog rješenja problema, a životi vojnika bit će bespotrebno ugroženi. Zbog toga američki ambasador ili ataše mora imati mogućnost brzog djelovanja na svoju ruku. Daljnje pravilo: Bori se na svim frontovima ‘kombinacijskim ratom’: U 21. st. konflikt može uključivati financijski rat, trgovački rat, rat za resurse kao i rat pravnim sredstvima. Kombinacijski rat pokušava nadvladati protivnika svim raspoloživim sredstvima i na koliko je god područja moguće. U taj rat treba uključiti i medije. (...) Budući da carstvo s vremenom na vrijeme neće imati drugog izbora negoli da djeluje pre-emptivno (predostrožno), na temelju ograničenih dokaza, najbolja je strategija što više izbjegavati pozornost i medijske konfrontacije. Amerika može dominirati samo tiho: takoreći izvan kamere. Napokon, tu je univerzalno pogansko-civilizirano pravilo: ‘Govori viktorijanski, razmišljaj poganski’. Pričaj o demokraciji, ljudskim pravima, ekonomskom razvoju, a djeluj tako da održi svoju moć” (Polšek 2007: 54–57). Prethodnoj interpretaciji može se priložiti i izvorna Kaplanova ocjena da je „naša situacija sličnija situaciji kasnog viktorijanskog doba, koje je moralo imati posla s malim i prljavim ratovima u nemirnim zakucima svijeta, kao što je Sudan“ (2003: 27).

Deterministički argument hegemonskog rata kao katalizatora promjene u međunarodnim odnosima potrebno je modificirati; doba američke imperijalne unipolarnosti obilježava, osim unilateralizma, upravo beskonačan niz manjih preventivnih¹⁵ ratova, preemptivnih udara i raznih varijanti „urbanog“, „asimetričnog“ i „kombinacijskog rata“ te isti posljedično čine temelje strategije nadomještanja izgubljene moći s prijelaza iz 20. u 21. stoljeće. Univerzalističkim dosegom ideologije liberalnog internacionalizma i kompleksnom socioekonomskom međuzavisnošću s drugim državama, poglavito članicama Europske unije, u *permanentni hegemoni rat* (2001.–) nevoljko je uvučen čitav „slobodni svijet“ (Zapad). Temeljno ideološko-legitimacijsko sredstvo kojim se pokušava nametnuti manihejska logika prokazivanja neprijatelja na temelju neprihvatanja američke hegemonije jest svojevrсна mantra o neodvojivosti nacionalne sigurnosti američkih saveznika i sigurnosti SAD-a. Međunarodna stabilnost efektivno je izjednačena s prvenstvom maksimizacije nacionalne sigurnosti SAD-a, a time i njezine vojne (tvrde) moći. „Busheva doktrina“ i produkti iste, poput ograničenja građanskih prava US Patriot Actom, te ofenzivnog realizma Strategije nacionalne sigurnosti iz 2002. (Bush 2006), odredili su okvire unutar kojih će se interesi i sigurnost SAD-a i njegovih saveznika ostvarivati u bliskoj budućnosti.¹⁶ Još od početka 1970-ih bilo je riječi o propadanju američke hegemonije¹⁷ ali je kriza zapravo neotklonjiva; suspendirana 1990-ih zbog trijumfa u hladnom ratu, a intenzivirana od 2001. nadalje. Nije moguće predvidjeti kraj američke hegemonije, već je jasno vidljiv samo nestabilni princip odvijanja međunarodne politike bez ozbiljnih izazivača SAD-a. Zloguka izjava Chucka Hagela, bivšeg američkog savjetnika za obranu, iz 2014., može poslužiti kao zaključni opis političke (ne)stabilnosti svijeta u budućnosti: „Pripremite se za beskonačni rat.“

¹⁵ Prema Gilpinu, „najatraktivniji odgovor na propadanje određenog društva je eliminacija izvora problema: pokretanjem preventivnog rata propadajuća sila (hegemon) uništava ili slabi izazivača dok je vojna moć još uvijek u njezinim rukama“ (1981: 199).

¹⁶ Strategija nacionalne sigurnosti iz 2010., predstavljena u prvom mandatu Obamine administracije, sadrži izmjene u pogledu unutarnje politike, što uvelike korespondira potrebi ublažavanja posljedica financijske krize 2007.–2008. i posljedične recesije, dok su vanjsko-politički imperativi gotovo identični onima iz Busheve ere. Vidi: Feaver, 2010.

¹⁷ Za potrebe ovog rada, početak krize američke hegemonije odgovara krizama njezine unutarnje i vanjske politike, odnosno Watergate skandalu 1972. i epohalnom neuspjehu američke intervencije u Vijetnamu, koji je izašao na vidjelo od 1971. do povlačenja posljednjeg pripadnika američkog osoblja iz Saigona 1975. Politički ekonomisti običavaju povezivati početak krize hegemonije SAD-a s krajem perioda najvećeg uspjeha globalnog kapitalizma (1951.–1971.), razvojem financijskog kapitalizma usmjerenog odlukom predsjednika Nixona o ukidanju konvertibilnosti dolara u zlato, a time i Brettonwoodskog sustava, te naftnom krizom 1973. Vidi: Gilpin, 2002.

ZAKLJUČAK

Na početku rada dali smo skraćeni prikaz razlikovanja paradigmi realizma i liberalizma u disciplini međunarodnih odnosa, koji je poslužio i kao ideja vodilja kroz povijest sukoba i suradnje među državama. Liberalni međunarodni poredak s hijerarhijskim odlikama pod vodstvom SAD-a, najkontroverzniji je i posljedično najuspješniji oblik izgradnje poretka do danas. Njegove povijesne specifičnosti, mijene i geopolitičke konfiguracije vidljive su iz brojnih radova teoretičara međunarodnih odnosa, ali su naposljetku hegemonski odnosi obilježili sve njegove faze, od globalne institucionalizacije demokratske vladavine i socioekonomske integracije (1941.–1971.), hegemonijske stagnacije (1971.–1990.) i trijumfalne unipolarnosti (1990.–2001.) do razdoblja *permanentnog hegemonskog rata* (2001.–). Početnu točku posljednje u nizu faza obilježava imperijalni eksces unipolarnosti SAD-a uslijed ugroze hegemonijskog propadanja, međunarodnog terorizma (intervencija u Afganistanu 2001.) i negativnih eksternalija nerazvijenih država „izvan povijesti“, a nastavlja se višedimenzionalno usponom neliberalnih i autokratskih političkih režima zavidnih ekonomskih potencijala i hegemonskih pretenzija na tron svjetske politike. „Rat protiv terora“ neispravno je izjednačiti s permanentnim hegemonskim ratom; „prijetnja uporabom ili uporaba nasilja (terora) radi ostvarenja političkih ciljeva“ (Bilandžić 2013: 33) predstavlja tek jednu dimenziju ugroza svjetskog hegemonu i njegovih saveznika. Posebice, imperijalna logika „ratničke politike“ izmijenila je liberalne postavke međunarodnog poretka i predodredila postupke svih budućih vašingtonskih administracija; Sadam Husein svrgnut je 2003. nakon savezničke okupacije Iraka¹⁸ i osuđen na smrt vješanjem tri godine poslije, ali obnovljeni animoziteti muslimanskih sektu bez iračkog (ili savezničkog) levijatana onemogućavaju razvoj suvremenog društva i političkih institucija; „rat protiv terora“ nastavljen je iako je 2011. ubijen Osama bin Laden, vođa terorističke skupine Al Qaide; „arapsko proljeće“ presudilo je režimima i njihovim vođama u Libiji, Tunisu i Egiptu te označilo novo poglavlje destruktivne nestabilnosti arapskog svijeta; najnovija prijetnja miru, stabilnosti, ali i neupitnim američkim interesima na Bliskom istoku, teroristička je paradržava na teritoriju Iraka i Sirije. Svaka (naoko) riješena kriza diljem globalnog dosega „carstva“ obilježenog „nadolazećom anarhijom“ (Kaplan 2000) i „sukobom civilizacija“ (Huntington 2006) rezultira izbijanjem nove vojne, političke ili humanitarne krize. Iako

¹⁸ Mnogi liberalni komentatori, poput Michaela Ignatieffa, opravdavali su afganistansku intervenciju (pseudo)pravedničkim žarom poslije terorističkih napada na New York i Washington 11. rujna 2001. Invazija na Irak 2003., prvotno neodobrena od strane Vijeća sigurnosti UN-a, u javnom se diskursu opravdavala informacijom američkih obavještajnih službi da Sadam Husein posjeduje i tajno koristi oružje za masovno uništenje, što se odlično uklapalo u globalnu viziju neokonzervativne američke Strategije nacionalne sigurnosti u kojoj su „tirani“ izjednačeni s „teroristima“; državni terorizam plodno je tlo za međunarodni terorizam i posljedično kršenje ljudskih prava. Naknadno utvrđena lažnost te informacije potvrdila je istinske uzroke invazije – američke interese na Bliskom istoku u očekivanju konfrontacije s Iranom kao jednim od „prokazanih“ članova „osovine zla“ (uz Sjevernu Koreju i Irak) (Bush 2006). Afganistanska intervencija postala je uvertira za iračku, čime su pojedini liberalni političari i društveni znanstvenici moralno i stručno kompromitirani suočavajući se lice-u-lice s neumoljivim interesima održavanja hegemonije SAD-a.

američke republikanske elite promoviraju ažurirani wilsonovski liberalizam „činjenja svijeta sigurnim za demokraciju“, a Obamina demokratska administracija odmak od američkog vanjskopolitičkog nasilja prethodnika, ponešto ublažena „velika imperijalna strategija“ (Ikenberry 2002) koja, između ostalog, uključuje sustavno kršenje ljudskih prava i gotovo svih klasičnih postulata liberalizma, posljedično je u funkciji sprječavanja daljnjeg propadanja američke hegemonije, a time i eventualnog uspona rivalskih hegemonija svijeta.

LITERATURA

- Axelrod, Robert i Robert O. Keohane (1985) Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions. *World Politics*, 38 (1): 226–254.
- Berger, Peter (1995) *Kapitalistička revolucija: pedeset postavki o blagostanju, jednakosti i slobodi*. Zagreb: Naprijed.
- Bilandžić, Mirko (2013) Terorizam i restrukturiranje društvene moći. *Polemos*, 16 (31): 31–49.
- Bilandžić, Mirko (2014) Restrukturiranje subjekata međunarodnih odnosa: politički islam. *Vojna povijest*, 42: 6–7.
- Bush, George W. (2006) The National Security Strategy of the United States of America. U: *Globalization and State Power: a reader*, ur. Joel Krieger. London: Pearson Longman. Str. 257–287.
- Carr, Edward H. (2001) *The Twenty Years' Crisis 1919–1939: An Introduction to the Study of International Relations*. London: Macmillan.
- Deutsch, Karl et al. (2003) Political Community and the North Atlantic Area. U: *The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration*, ur. Brent F. Nelsen i Aleksander Stubb. Boulder i London: Lynne Rienner Publishers. Str. 121–143.
- Doyle, Michael W. (1983a) Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs (I). *Philosophy and Public Affairs*, 12 (3): 205–235.
- Doyle, Michael W. (1983b) Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs (II). *Philosophy and Public Affairs*, 12 (4): 323–53.
- Doyle, Michael W. (1986) Liberalism and World Politics. *American Political Science Review*, 80 (4): 1151–69.
- Doyle, Michael W. i Stefano Recchia (2011) Liberalism in International Relations. U: *International Encyclopedia of Political Science*, ur. Bertrand Badie, Dirk-Berg Schlosser i Leonardo Morlino. Los Angeles: Sage. Str. 1434–1439.
- Elster, Jon (1989) *The cement of society: A study of social order*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Feaver, Peter (2010) Obama's National Security Strategy: real change or just "Bush Lite?" *Foreign Policy*, svibanj. <http://foreignpolicy.com/2010/05/27/obamas-national-security-strategy-real-change-or-just-bush-lite/> (pristupljeno: 20. listopada 2014).

- Fukuyama, Francis (2006) *The End of History and the Last Man*. Detroit: Free Press.
- Gilpin, Robert (1981) *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilpin, Robert (2002) *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton i Oxford: Princeton University Press.
- Hirschman, Albert (1991) *Strasti i interesi*. Zagreb: Stvarnost.
- Hobbes, Thomas (1998) *Leviathan*. Oxford: Oxford University Press.
- Huntington, Samuel P. (2006) The New Era in World Politics. U: *Globalization and State Power: a reader*, ur. Joel Krieger. London: Pearson Longman. Str. 20–36.
- Ignatieff, Michael (2006) Why Are We In Iraq? (And Liberia? And Afghanistan?). U: *Globalization and State Power: a reader*, ur. Joel Krieger. London: Pearson Longman. Str. 324–339.
- Ikenberry, John G. (2000) *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order After Major Wars*. Princeton i Oxford: Princeton University Press.
- Ikenberry, John G. (2002) America's Imperial Ambition. *Foreign Affairs*, 81 (5): 44–60.
- Ikenberry, John G. (2009) Liberal Internationalism 3.0: America and the Dilemmas of Liberal World Order. *Perspectives on Politics*, 7: 71–87.
- Ikenberry, John G. (2011) *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the America World Order*. Princeton i Oxford: Princeton University Press.
- Jackson, R. i Sørensen, G. (2013) *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. Oxford: Oxford University Press.
- Kant, Immanuel (2001) *The Basic Writings of Kant*, ur. Allen W. Wood. New York: Modern Library.
- Kaplan, Robert D. (2000) *The Coming Anarchy*. New York: Random House.
- Kaplan Robert D. (2003) *Ratnička politika*. Zagreb: Epifanija.
- Kaplan, Robert D. (2014) In Defense of Empire. *The Atlantic*, travanj. <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2014/04/in-defense-of-empire/358645/> (pristupljeno 16. rujna 2014).
- Keohane, Robert O. (1982) The demand for international regimes. *International Organization*, 36 (2): 325–335.
- Keohane, Robert O. (2002) *Power and Governance in a Partially Globalized World*. London i New York: Routledge.
- Keohane, Robert O. i Joseph N. Nye (1987) Power and Interdependence Revisited. *International Organization*, 41 (4): 725–753.
- Kissinger, Henry A. (1976) *Obnovljeni svijet: Metternich, Castlereagh i problemi mira 1812–1822*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.
- Locke, John (2013) *Dvije rasprave o vladi*. Zagreb: Naklada Jurčić.
- Machiavelli, Nicollo (2008) *The Prince*. Oxford: Oxford University Press.

- Mearsheimer, John J. (2006) *Anarchy and the Struggle for Power*. U: *Globalization and State Power: a reader*, ur. Joel Krieger. London: Pearson Longman. Str. 49–60.
- Morgenthau, Hans i Thompson, Kenneth, W. (1992) *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: McGraw-Hill.
- Nye, Joseph S. (2007) *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History. 6th Edition*. London: Pearson.
- Olson, Mancur (2009) *Logika kolektivnog djelovanja*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Pandžić, Josip (2013) Akteri u suvremenoj kritici ideologije: prilog liberalističkoj kritici marksizma. *Polemos*, 16 (31): 139–157.
- Polanyi, Karl (1999) *Velika preobrazba: politički i ekonomski izvori našeg vremena*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Polšek, Darko (2007) *Svjetsko carstvo i njegovi neprijatelji*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Popović, Petar (2012) *Prijepori u teorijama međunarodnih odnosa u dvadesetom stoljeću*. Zagreb: Politička kultura.
- Przeworski, Adam (2003) *States and Markets: Primer in Political Economy*. New York: Cambridge University Press.
- Waltz, Kenneth N. (1979) *Theory of International Politics*. Boston: Addison-Wesley.
- Waltz, Kenneth N. (2001) *Man, State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.
- Weber, M. (1964) *Sociologija Maxa Webera*, ur. M. Đurić. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Wendt, Alexander (1992) Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 46 (2): 391–425.
- Zakaria, Fareed (1997) The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*, 76 (6): 22–43.

CRISIS OF INTERNATIONAL LIBERAL ORDER AND THE PERMANENT HEGEMONIC WAR

Josip Pandžić

SUMMARY

The general distinction and the practical compromise between the realistic and the liberal tradition within the theory of international relations represents the starting point of the holistic analysis of conflicts and cooperation in the world. The liberal political doctrine is the normative foundation of liberal democracies, that is, of political regimes of the highest degree of government efficiency based on individual liberties and social justice. The work of liberal classics make evident a compatibility of national and international imperatives of the doctrine and it is witnessed by the project of establishment of a liberal international order, whose structure was defined in every historical shape by the efforts of a certain hegemonic force – Great Britain in the 19th, and USA in the 20th century. The crisis of efficiency of the “liberal Leviathan” guided by the USA, which first appeared in the first half of the 1970s, was radicalized at the beginning of the 21st century through the workings of various “anti-liberal” factors. During the past the answer to the crisis was almost always marked by a hegemonic war for succession, however, the realist “warrior politics” and the “adoption of the pagan ethos of statecraft” have taken its place as the newest answers to the challenges and, as a result, they implicate an imperial metamorphosis of the liberal hegemon (USA) in a time of unipolarity. The permanent hegemonic war is a vision of future of international political order with the absence of a competitor great power and a mean of maintaining the hegemony of the USA.

Key words: liberalism, realism, international relations, liberal Leviathan, hegemony, warrior politics, permanent hegemonic war.